

O.GENRI HIKOYALARIDA MOTIVNING BADIY FUNKSIYALARI

Ilhomova Dilnoza*Toshkent xalqaro molyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti xorijiy til va adabiyot yonalishi 2-kurs magistranti.*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada badiiy adabiyotda motivning ahamiyati va O.Genri hikoyalarida motivning funksiyasi haqida soʻz boradi.*

Kalit soʻzlar. *Motiv, syujet, voqea, badiiy asar, qahramon, Uilyam Sidney Porter, hikoya, motiv.*

Har bir tadqiqotchi, avvalambor, butunni bilish uchun uni yuzaga keltiruvchi qismlarni bilish kerak boʻladi. Shu maʼnoda epik asarlarning syujet asosini tashkil etuvchi motivlarni bilmasdan ularning mohiyatini anglash mushkul. Demak, dastlab “motiv oʻzi nima”, degan savolga javob berish lozim. “Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-oʻzbekcha izohli lugʻati”da “Motiv syujet tarkibidagi halqalardan biri”, deyilgan. Syujet asar mazmunini tashkil etgan voqealar tizimi boʻlsa, motiv shu voqelikni yuzaga keltiruvchi asosiy unsur hisoblanadi. Yaʼni epik asar qurilma-strukturasini motivlarsiz tasavvur etish mumkin emas “Motiv” (fr. motif - kuy, ohang soʻzidan) - syujet tarkibidagi, uni yuzaga keltiruvchi asosiy halqalardan biri. Motivlar oʻzaro birlashib syujetni yuzaga keltiradi.

Badiiy asarlarning syujet va motivi haqida mutaxassis olimlarning qarashlari turlicha. Biroq koʻpchilik olimlar rus olimi A. N. Veselovskiyning bu boradagi fikrlariga asos sifatida tayanishadi. Mazkur olim motivlarning syujetni yuzaga keltiruvchi eng asosiy boʻgʻin ekanini taʼkidlab, “Motivlar birlashib, syujet halqasini yuzaga keltiradi”, – deydi.² U motivlarni syujetning eng kichik bir boʻlinmas boʻlagi sifatida tahlil etadi.

Motivning tematik kontseptsiyasi B.Tomashevskiy va V.Shklovskiy asarlarida ishlab chiqilgan. Ularning fikricha, motiv asarni ajratish mumkin boʻlgan mavzulardir. N.Tamarchenkoning fikricha, har bir motiv ikki borlik shakliga ega: vaziyat va hodisa. Vaziyat - bu xarakterlar oʻzlarini topadigan holatlar, pozitsiya, muhit. Voqea sodir boʻlgan narsa, shaxsiy, ijtimoiy hayotning muhim voqeasi yoki fakti deb ataladi. Voqea vaziyatni oʻzgartiradi. Motiv adabiy asar qahramonlari hayotini tashkil etuvchi voqea va vaziyatlarni bogʻlovchi eng sodda bayon birligidir. Voqea sodir boʻlgan voqea, hodisa, shaxsiy yoki jamoat hayotining haqiqati deb ataladi. Vaziyat - bu xarakterlar boʻlgan holatlar, vaziyatlar, shuningdek, ular oʻrtasidagi munosabatlar. Hodisa bu nisbatni oʻzgartiradi. Motivlar dinamik yoki adinamik boʻlishi mumkin. Birinchi turdagi motivlar statik motivdan farqli ravishda vaziyatning oʻzgarishi bilan birga keladi.

Oʻz hikoyalarida motivga katta eʼtibor bergan yozuvchilardan biri O.Henry. O. Genri - amerikalik yozuvchi, asl ismi Uilyam Sidney Porter. U 1862 yilda tugʻilgan va 1910 yilda vafot etgan. Uning ishi odatda qisqa hikoyalardan iborat boʻlib, hazil va

kutilmagan yakunlari bilan mashhur. Uning eng mashhur asarlaridan ba'zilari "Sehrgarning sovg'asi" va "Qizil boshliqning to'lovi"dir. Dastlab u ranchoda yashab ishlagan, keyin u yer bankida kassir bo'lib xizmat qilgan va u erda o'g'irlashda ayblangan.(hozirgacha tadqiqotchilar bo'lajak yozuvchi haqiqatan ham aybdor yoki yo'qligini bahslashmoqda). Jazodan qutulish uchun Porter chegarani kesib o'tadi, Meksikaga keladi, lekin xotining og'ir sog'lig'i haqida telegramma oladi va uyiga qaytadi. U hali ham sevimli xotini bilan xayrlashishga muvaffaq bo'ldi. Uning dafn marosimidan keyin Porter besh yilga qamaldi., va uch yildan keyin u namunali xulq-atvori uchun ozod qilindi.

O. Genrining tarjimai holi ijodiy yo'ldan ketdi, degan xulosa tufayli. Qamoqxonada o'zini ishg'ol qilish uchun u yozishni boshladi va o'zining birinchi asarini jinoyatchilarga, kameradoshlariga o'qidi. U dorixona ma'lumotnomasidan O. Genri taxallusini topdi va uni umr bo'yi tanladi.

O.Genri, Amerikalik yozuvchi, hikoyalarida motivning ahamiyatini ko'zdan kechiradi. Uning hikoyalari ko'p qiziqarli to'rtlash va o'ngan masalalar orqali odamlarning ichki motivatsiyasini bildiradi. U dildora uslubida qahramonlarni yaxshilash, odamlar bilan o'zbeklash, jamoa a'zolari bilan muloqot qilish va muammolarni hal qilishni o'rgatadi va motivatsiyani oshiradi. Bu motivatsiya odatda insonlarni yangi ko'rsatgichlarga ega bo'lish, muammolarni sakkizga olish, kamchiliklarni o'zgartirib, o'zlarini yaxshiroq insonlarga aylovchi bermoqda. Genri hikoyalari o'zida kulgili va ajoyib qahramonlarni e'lon qiladi, ular motivatsiya va yoharakat tufayli bir-biriga yordam beradilar. Bunday hikoyalar orqali O. Genri motivatsiyaning o'rinda ega bo'lishni va uning hayotning muhim qismi ekanligini ko'rsatadi.

O.Genri hikoyalarida iqtisodiy omillar va jamiyatning tabiiy qonuniyatlari to'g'risidagi qarashlari bilan birgalikda motivatsiya, insonlarning o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini kuchaytirib va yaratishni boshlaydi. Uning hikoyalari insonlarga o'zlarini dunyodagi har qanday moddaviy chegaralaridan ozod qilish uchun ilhomlanish va kuchga yetkazish imkonini beradi. Bundan tashqari, O.Genri hikoyalari insonlarga adrenalini oshirib, qahramonlik va o'zgaruvchanlik hissiyatlarini oshirish, ularni o'zlarining ora olish imkoniyatlarini ko'rsatish va ularni hayotlarini boshqarishdan murod qiladi. Bular hamma motivatsiyalovchi va badiiy funksiyalarni uchraydi, O.Genri hikoyalari o'z manzum yozish usullari, tildagi rang-barang so'z birikmalari va tarixiy qadriyatlar bilan birlashtirib, ushbu hikoyalarni kuchli va tortibga keluvchi qiladi.

O.Genri hikoyalaridagi motivning asosiy vazifasi shundaki, asarlar o'quvchini rag'batlantiradi, o'ylantiradi, tasavvurini faollashtiradi. O.Genri o'z asarlarida ko'pincha ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni shubha ostiga qo'yadigan personajlar va bu qadriyatlarga zid bo'lgan voqealarni tasvirlaydi. Bu o'quvchilarni shubha ostiga qo'yadi va o'z hayotlari va dunyoga bo'lgan nuqtai nazarini o'zgartiradi. Bundan tashqari,

O.Genri hikoyalarida ko'pincha o'quvchilar e'tiborini tortadigan va hayajonga soladigan shubha va sirli elementlar mavjud. Uning asarlaridagi qahramonlarning qiyinchiliklari, muvaffaqiyatlari ham o'quvchilarni turtki, ilhomlantiradi. O.Genrining badiiy asarlari kitobxonlarga turli fikrlash usullarini taklif etadi, ularning tasavvurini boyitadi, rag'batlantiradi. Shuning uchun O.Genri hikoyalarida motivatsiyaning badiiy funktsiyalari juda muhim va ko'zga tashlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O.Henry, "Selected stories"// 1922, New York
2. Veselovskiy A.N. Istoricheskaya poetika. – L.: Vi'sshaya shkola, 1940.
3. Putilov B. Motiv kak syujetoobrazuyushey element // Tipologicheskiye issledovaniye po folkloru. – M.: Nauka, 1975.
4. Henry, O. (1908).The Voice of The City. Further Stories of the Four Million. Mc.Clure company. New York. PP. 3-6.
5. Henry, O. (2008). The Duel. The Library of America. New York. PP. 382-386.